

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук
із державного управління»**

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 7(21) 2023

Київ – 2023

**Public scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in
Public Administration»**

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

*(Series «Management and administration», Series «Law», Series «Economics»,
Series «Psychology», Series «Pedagogy»)*

Issue № 7(21) 2023

Kyiv – 2023

ISSN 2786-5274 Print

УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21))

**«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування»,
Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»):
журнал. 2023. № 7(21) 2023. С. 505.**

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 06.07.2023, № 2/7-23)

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.*

Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б" із права

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89 журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.06.2023 № 768 журналу присвоєно категорію "Б" зі спеціальностей 073 - менеджмент, 076 - підприємництво та торгівля, 015 - професійна освіта

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Абуселідзе Георгій - завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Управління та адміністрування»

Трушкіна Н.В., Жукова І.В. <i>ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ</i>	11
Бєлай С.В., Іохов О.Ю., Євтушенко І.В. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ</i>	27
Білик О.І. <i>ОЦІНКА ВПЛИВУ COVID-19 НА РІВЕНЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ</i>	39
Гасюк І.Л., Баюк М.І. <i>ФАКТОРИ І ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД</i>	50
Врчхко А.М. <i>ANALYSIS OF TRENDS AND STATE CONTROL OF SPORTS INDUSTRY DEVELOPMENT IN UKRAINE</i>	65
Балачіна Є.С., Приварникова І.Ю. <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ПОДОРОЖЕЙ ДО ІСПАНІЇ ДЛЯ МАЛОБЮДЖЕТНИХ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ</i>	75
Білошапка В.С., Охрименко І.Б. <i>БАНКІВСЬКИЙ КОМПЛАСНС: ЗАКОНОДАВЧЕ ПІДГРУНТЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ВПЛИВ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ ЯК ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЯТОРА НА ЙОГО РОЗВИТОК</i>	88
Говорун Н.П. <i>ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ІНДУСТРІЇ 5.0</i>	102
Козлова І.М. <i>УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ</i>	117
Новаковська І.О., Іщенко Н.Ф., Скрипник Л.Р., Стецюк М.П. <i>ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ</i>	130

Савенко І.І., Седікова І.О. 291
РЕСТОРАННА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ КРИЗОВОГО ПЕРІОДУ

Станіна О.Д. 304
ПРО ОДИН З МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПРЕТЕНДЕНТІВ НА ПОСАДУ КЕРІВНИКА ПРОЕКТУ

Турчіна С.Г., Азаров В.В. 313
РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ТА ПРОЕКТАМИ

СЕРІЯ «Педагогіка»

Koval Yu.A. 322
ORIENTATION OF STUDENTS TO THE FORMATION OF AN ECOLOGICAL CULTURE FOCUSED ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Алексєєва С.В. 330
ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ В ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНИХ ПРАКТИКАХ

Асадчих О.В., Буровська О.А. 339
ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ІНДОНЕЗІЙСЬКОМУ УСНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Єщенко М.М. 354
МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ

Забіяка І.М., Ковальчук О.М. 362
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ

Кобаль В.І., Липчей М.С. 372
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Кононова Д.В., Кобус О.С., Яковенко Н.В. 381
ВИКЛАДАННЯ АСПЕКТІВ КОДУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ПОНЯТТЯ “БІЛОГО ЛОТОСА”

Мотика С.М. 397
ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Носкова М.В. <i>ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДДАЛЕНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	406
Овсієнко Л.М. <i>ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ РИТОРИЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ</i>	417
Равлюк Т.А. <i>САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА)» ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ»</i>	432
Рубльова Н.О. <i>ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ</i>	445
Рулевська Т.Ф. <i>МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОГО І ВНУТРІШНЬОГО ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ В КОЛЕДЖАХ</i>	457
Сахацька В.В. <i>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ</i>	478
Шевченко О.М., Андрущенко Н.В., Сірик Е.П. <i>РОЛЬ STEAM-ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КРЕАТИВНОСТІ Й ІННОВАЦІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ</i>	486
Шевчук Г.Й., Антоневиц Б.С. <i>ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ</i>	498

УДК 808:37.01

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-417-431](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-417-431)

Овсієнко Людмила Миколаївна доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, 04207, тел.: (066) 641-73-61, <https://orcid.org/0000-0002-8450-7305>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ РИТОРИЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Через низку причин риторична компонента в сучасному освітньому просторі посідає важливе місце. Професійна компетентність не буде повною без вміння аналізувати всі складники різних ситуацій мовної взаємодії та вмілого застосування стратегій і тактик кооперативного спілкування, що зрештою призводить до ефективної комунікації.

У пропонованій науковій розвідці мова йде про основні аспекти процесу риторизації освіти в закладах освіти. Авторка заперечує думку про те, що професійного спілкування і комунікації можна навчитися стихійно. Наголошує, що процес формування риторичних умінь і навичок має складатися зі стадії пропедевтики, власне формування компетентності, вдосконалення її та трансформування в життєві умови.

Основною умовою формування риторичної компетентності є безперервність і перспективність процесу навчання, усі етапи якого повинні мати на меті формувати та розвивати низку риторичних умінь і навичок. Зауважує, що формування риторичної компетентності не закінчується класною чи аудиторною роботою. Забезпечити безперервне вдосконалення риторичної компетентності можна лише через риторизацію навчального процесу. І це найважливіша умова формування означених умінь і навичок.

Авторка висновкує про те, що риторизація освіти орієнтована на формування психологічно комфортної, соціально затребуваної і ситуативно оптимальної комунікативної поведінки особистості. Вона обумовлюється необхідністю вибіркового ставлення до фактів мови, вибору оптимальних форм синонімічних рядів, мотивованих психолінгвістичною відповідністю суб'єкта мови й ситуації. Учні та студенти набувають вміння правильно будувати своє мовлення, психологічно коректно і цілеспрямовано взаємодіяти зі співбесідником, досягаючи комунікативного ефекту й результату. Комунікативна модель поведінки є основою освітнього процесу, що дає можливість змінити рівень та перспективи діалогічної ситуації. Таким чином,

розвиток комунікативної компетентності учнів і студентів за допомогою риторизації навчальних предметів / дисциплін дозволяє забезпечити належну якість освіти, а згодом і професійну діяльність фахівця.

Ключові слова: риторична компетентність, здобувачі освіти (учні, студенти), риторизація, освітній процес, якість освіти.

Ovsienko Liudmyla Mykolaiivna Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Ukrainian Language Department of Faculty of Ukrainian Philology Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Levka Lukyanenko St.,13-B, Kyiv, 04207, tel.: (066) 641-73-61, <https://orcid.org/0000-0002-8450-7305>

MAIN ASPECTS OF THE RHETORIZATION PROCESS OF LANGUAGE EDUCATION

Abstract. Due to a number of reasons, the rhetorical component occupies an important place in the modern educational space. Professional competence will not be complete without the ability to analyze all the components of different situations of language interaction and the skillful application of strategies and tactics of cooperative communication, which ultimately leads to effective communication.

In the proposed research, we are talking about the main aspects of the process of rhetoricalization of education in educational institutions. The author denies the opinion that professional communication and communication can be learned spontaneously. Emphasizes that the process of formation of rhetorical abilities and skills should consist of the stage of propaedeutics, the actual formation of competence, its improvement and transformation into living conditions.

The main condition for the formation of rhetorical competence is the continuity and perspective of the learning process, all stages of which should aim to form and develop a number of rhetorical abilities and skills. He notes that the formation of rhetorical competence does not end with classroom or classroom work. Continuous improvement of rhetorical competence can be ensured only through rhetoricalization of the educational process. And this is the most important condition for the formation of these abilities and skills.

The author concludes that the rhetoric of education is focused on the formation of psychologically comfortable, socially demanded and situationally optimal communicative behavior of the individual. It is determined by the need for a selective attitude to the facts of the language, the choice of optimal forms of synonymous series, motivated by the psycholinguistic correspondence of the subject of the language and the situation. Pupils and students acquire the ability to correctly structure their speech, psychologically correct and purposeful interaction with the interlocutor, achieving a communicative effect and result. The communicative

model of behavior is the basis of the educational process, which makes it possible to change the level and perspectives of the dialogical situation. Thus, the development of the communicative competence of pupils and students with the help of rhetoricalization of educational subjects / disciplines allows to ensure the proper quality of education, and subsequently, the professional activity of a specialist.

Keywords: rhetorical competence, education seekers (pupils, students), rhetoric, educational process, quality of education.

Постановка проблеми. Сьогодні очевидним є те, що сучасна економіка орієнтована на фахівця, який за показниками освіченості й готовності здійснювати посадові обов'язки значно перевершує більшість випускників як середньої, так і вищої школи. Очевидно й те, що значущішими й ефективнішими для успішної професійної діяльності є не розрізнені знання, а узагальнені вміння, що трансформуються у здатність вирішувати життєві та професійні проблеми, здійснювати ділову й міжособистісну комунікацію, сприймати, аналізувати й систематизувати великі обсяги інформації тощо. З огляду на це у сфері освіти активно обговорюється перехід до компетентнісної системи.

Через низку причин риторична компонента в сучасному освітньому просторі посідає важливе місце. Професійна компетентність не буде повною без уміння аналізувати всі складники різних ситуацій мовної взаємодії та вмілого застосування стратегій і тактик кооперативного спілкування, що зрештою призводить до ефективної комунікації (Первушина, 2002).

Для розуміння цього важливо знати такі положення:

– виконання соціально значущих завдань та отримання очікуваного результату в професійній сфері майже не можливе без спілкування. При цьому способи мовної взаємодії залежать від цілей комунікантів, їхніх соціально-психологічних, соціально-демографічних, індивідуальних особливостей та ситуації спілкування;

– сучасна риторика – це наука про ефективне спілкування в різних сферах ділової та міжособистісної взаємодії людей. Нині розуміння риторики як науки, предметом вивчення якої є ораторський виступ, можна вважати вузьким;

– ефективним є спілкування, у якому комунікативний намір (інтенція) мовця зреалізовано вповні, тобто мовець у результаті комунікативної взаємодії досягнув мети як практичного, так і духовного характеру. Повному досягненню комунікативної мети протистоїть комунікативна невдача (мети спілкування не досягнуто) або комунікативний промах (мети досягнуто лише частково) (Абрамович, Молдован, Чикарькова, 2002);

– кооперативним спілкуванням слід вважати таке, що спрямоване на уникнення конфронтації, налагодження відносин взаєморозуміння

і взаємоповаги між усіма учасниками комунікації, гармонізацію цих відносин; кооперативній мовленнєвій поведінці протистоїть поведінка конфліктна. Кооперативний тип мовленнєвої поведінки у спілкуванні відрізняється домінують настановою на партнера. За умови кооперативного спілкування організовується продуктивне співробітництво, наближення цілей, вдосконалення партнерських відносин;

– мовленнєва стратегія – це система мовленнєвих дій, до яких вдається комунікант для реалізації мети спілкування. Так, наприклад, щоб переконати співробітника, керівник формулює тезу (думку, яку треба довести), вдається до роз'яснення та коментування, наводить приклади, звертається із закликами, показує негативні наслідки невиконання прохання або ж обирає іншу стратегію – використовує імперативні мовні жанри (наказ, розпорядження). Вибір мовленнєвої стратегії залежить від ситуації спілкування, досвіду мовця, статусно-рольових особливостей комунікантів.

Таким чином, мовленнєва стратегія – це планування процесу комунікації, залежно від конкретних умов спілкування, особистостей комунікантів, а також реалізування означеного плану. Мовленнєва тактика є одним із шляхів реалізації стратегії, який обирає комунікант під час оперативного реагування на зміну ситуації спілкування. Наприклад, стратегія самопрезентації, що часто використовується в діловому спілкуванні, може бути зреалізована через тактики самоідентифікації, єднання, дистанціювання тощо (Первушина, 2002).

Очевидно, що успішна діяльність особистості можлива за умови, якщо в період навчання в закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) й закладі вищої освіти (далі – ЗВО) вона набуде системних знань з мови як найважливішого інструменту впливу, а також навчиться правильному спілкуванню та сформує в собі якості, що забезпечать здатність до ефективної комунікації. А це означає, що випускник ЗЗСО і ЗВО повинен мати сформовану риторичну компетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування риторичної компетентності у здобувачів освіти досліджували у своїх наукових розвідках М. Вашуленко, Л. Мацько (обґрунтували поняття «мовленнєва компетентність»), Л. Горобець, Л. Качалова, О. Симакова (обґрунтували поняття «риторична компетенція»), О. Бабкіна, Н. Голуб (обґрунтували поняття «риторична компетентність»), Л. Мамчур (обґрунтувала поняття «мовно-риторична компетентність майбутнього вчителя української мови»), М. Пентилюк (розробила методику формування риторичної компетентності учнів основної школи у процесі навчання української мови), С. Горобець (розробила методику формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі вивчення мовознавчих дисциплін). Проте в сучасних умовах життєдіяльності суспільства процес

риторизації шкільної мовної освіти має здійснюватися по-новому, з урахуванням тих викликів, які постали перед Україною в останні роки (пандемія, війна тощо). Тому це питання залишається актуальним донині.

Мета статті – визначити основні аспекти процесу риторизації шкільної мовної освіти.

Виклад основного матеріалу. Терміни «риторична компетенція / компетентність» нині досить часто трапляються у працях дослідників риторики та методики її викладання, проте зміст цих понять ще потребує уточнення, як і той шлях, що веде до формування риторичної компетентності, та умови ефективного проходження цього шляху. Компетенція означає розвиток у людини здатності орієнтуватися в різноманітних складних і непередбачуваних обставинах, мати уявлення про наслідки своєї діяльності, і навіть нести за неї відповідальність. Тому, риторична компетенція – це сукупність особистісних якостей людини, які є основою здатності орієнтуватися в різних мовленнєвих ситуаціях, передбачати наслідки власної комунікативної поведінки та брати на себе відповідальність за її результати.

Компетентність розглядається як своєрідний коктейль навичок, властивих кожному індивіду, в якому поєднуються кваліфікація у чіткому розумінні цього слова..., соціальна поведінка, здатність працювати в групі, ініціативність та любов до ризику (Куньч, 1997).

З огляду на зазначене вище, до поняття риторичної компетентності варто включити такі складники: сукупність умінь і навичок, що забезпечують процес ефективної комунікації і ґрунтуються на кваліфікації – обсязі знань про мову, мовлення та спілкування; ініціативність у спілкуванні, тобто вміння бути комунікативним лідером; співвіднесення особистих цілей і цінностей з цілями й цінностями організації, команди, групи, тобто визначення етичними основами принципи кооперативного спілкування та керівництво ними у міжособистісній комунікації.

Таким чином, риторична компетенція складається із сукупності взаємозалежних якостей особистості, що визначають здатність її до ефективного спілкування, а риторична компетентність співвідноситься з володінням людиною риторичною компетенцією, її особистісним ціннісним ставленням до кооперативного спілкування та досвідом комунікації, спрямованим на здійснення особистісно та соціально-значущої продуктивної діяльності. Компетентність формує готовність спеціаліста до виконання професійних функцій у тій чи тій сфері діяльності та уможливорює вирішення виробничих завдань. А оскільки у багатьох сферах вирішення їх неможливе без побудови системи комунікативних зв'язків та ефективного спілкування, можна стверджувати, що без формування риторичної компетентності неможлива повноцінна підготовка випускника чи фахівця (Тягнирядно, Яворська, 2009).

Програма TUNING виокремлює кілька груп компетенцій:

- загальні компетенції: інструментальні, міжособистісні, системні;
- спеціальні компетенції.

Визначити місце риторичної компетенції в цій системі досить важко, оскільки, з одного боку, вона забезпечує успішну письмову й усну комунікацію, тобто належить до інструментальних, з іншого – лежить в основі мовленнєвої взаємодії, що здійснюється по вертикалі та горизонталі в системі ієрархічних відносин, тобто належить до міжособистісних. Без перебільшення зауважимо, що в багатьох сферах, які традиційно характеризуються як сфери підвищеної мовленнєвої відповідальності (освіта, ЗМІ, юриспруденція, політика та ін.), риторичний складник може належати до спеціальних компетенцій.

На думку науковців (Нищета, 2013; Первушина, 2002; Сагач, 1996; Тягнирядно, Яворська, 2009 та ін.) особистість повинна мати певний комплекс компетенцій, що характеризують її як індивіда. У працях названих авторів засвідчено, що компетентність учня, бакалавра чи магістра визначається переліком сформованих у нього компетенцій, до яких належать соціально-особистісні, економічні й організаційно-управлінські, загальнонаукові й загальнопрофесійні. При цьому до соціально-особистісних компетенцій можна віднести риторичну, оскільки вона включає володіння прийомами професійного спілкування.

З погляду теорії і практики підготовки справжнього комуніканта важливою є проблема розробки моделі риторичної компетентності. Ця модель, на наш погляд, безпосередньо пов'язана з розумінням мети навчання.

Ми переконані, що риторичну компетентність можна визначити через сукупність знань про спілкування як загальнолюдський феномен, специфіку його реалізації у сфері підвищеної мовленнєвої активності конкретної соціальної чи професійної групи; риторичних умінь, тобто способів дій, які суб'єкт може застосовувати у стандартних і нестандартних мовних ситуаціях. Крім того, розуміння риторичної компетенції буде вузьким без включення до її змісту етичного компонента, який слугує підставою вибору способів впливу одного суб'єкта на мисленнєво-мовленнєву діяльність іншого і, який дозволить відмежувати риторичне знання від технологій маніпулятивного впливу. Основою формування риторичної компетентності є риторична компетенція як сукупність особистісних якостей, які забезпечують здатність до ефективного спілкування.

Схематично модель риторичної компетенції особистості можна зобразити так:

Таблиця.1.

Модель риторичної компетенції особистості

Риторична компетенція особистості			
<i>Важливі якості комуніканта</i>	<i>Мотивація до кооперативного спілкування</i>	<i>Прагнення особистості</i>	<i>Моральні принципи особистості</i>
сформованість жанрового мислення; багатство словника, сформованість граматичного ладу мовлення; здатність до емпатії; толерантність; упевненість; щирість, об'єктивність у спілкуванні; комунікабельність	сформованість мотивації до гармонійних відносин у спілкуванні; мотивованість до мовної взаємодії; мотивованість до побудови власних комунікативних зв'язків; мотивованість до вдосконалення власних комунікативно-мовленнєвих та риторичних умінь	прагнення використовувати спілкування для реалізації життєвих цілей; усвідомлення необхідності співвідносити власну систему цінностей із системою цінностей організації, групи, команди, співрозмовника	ціннісне ставлення до спілкування, слова, людини як володаря даром мовлення; повага до етичних норм та принципів комунікативного спілкування; прийняття як зразкового того риторичного ідеалу, що історично склався в тій чи тій культурі й відображає систему її цінностей

А модель риторичної компетентності мовця можна зобразити так:

Таблиця.2.

Модель риторичної компетентності особистості

Риторична компетентність особистості				
<i>Риторична компетенція</i>	<i>Знання про ефективне спілкування</i>	<i>Знання про специфіку спілкування у сфері мовленнєвої активності</i>	<i>Риторичні вміння</i>	<i>Досвід ефективного спілкування</i>
ключові якості мовної особистості; мотивація до кооперативного спілкування; прагнення особистості до комунікації; моральні принципи особистості у спілкуванні	риторика як наука про ефективне спілкування; закони кооперативного спілкування; знання етичних, комунікативних норм; знання про види спілкування, екстралінгвістичні фактори	різні ситуації спілкування; мовні жанри, якими послуговуються у цій сфері, їхня специфіка; норми спілкування	уміння аналізувати спілкування; уміння варіювати мовленнєві стратегії та тактики; уміння будувати текст певного мовного жанру; уміння застосовувати знання про ефективне спілкування у стандартних та нестандартних ситуаціях; уміння сприймати, аналізувати та систематизувати інформацію	аналіз чужого та власного досвіду взаємодії із співрозмовниками у різних сферах і ситуаціях; готовність до самовдосконалення через аналіз досвіду мовної діяльності та спілкування

Вочевидь, що традиційна система навчання в ЗЗСО й ЗВО не відповідає завданням формування риторичної компетентності. Саме тому випускники досить часто мають комунікативні труднощі. Трапляється так, що навіть педагог-початківець, який «відмінно» опанував методику навчання, відчуває труднощі у спілкуванні з учнями на уроці або під час виступу на батьківських зборах, чи не може впоратися з підготовкою фахової документації тощо.

Для розроблення методики формування і вдосконалення риторичної компетентності важливо розглянути умови, що сприяють досягненню ефективності освітнього процесу.

Процес формування риторичної компетенції тривалий і складний. Він починається ще в початковій школі, коли виробляються вміння, пов'язані з повсякденним спілкуванням. У середній школі учні здобувають вміння спілкуватися в діловій (насамперед навчальній) сфері, а в старших класах (профільна освіта) та в ЗВО майбутні фахівці опановують комунікацію професійного середовища.

Чи зорієнтований цей шлях на формування риторичної компетентності?

Так, він відкриває певні можливості, якщо забезпечує системне, безперервне й покрокове вдосконалення комунікативно-мовленнєвих і риторичних умінь. Але практика доводить, що далеко не всі заклади освіти мають можливість включити в навчальний план курс риторики. Як наслідок – процес формування риторичної компетентності відбувається стихійно і не завжди завершується бажаним результатом. Відтак зрозуміло, що багато випускників і майбутніх фахівців втрачають можливість набутти одну з найважливіших професійних компетентностей.

Думка про те, що професійного спілкування і комунікації можна навчитися стихійно є хибною. Процес формування риторичних умінь і навичок має складатися зі стадії пропедевтики, власне формування компетентності, вдосконалення її та трансформування в життєві умови.

Таким чином, основною умовою формування риторичної компетентності є безперервність і перспективність процесу навчання, усі етапи якого повинні мати на меті формувати та розвивати низку риторичних умінь і навичок. Зауважимо, що формування риторичної компетентності не закінчується класною чи аудиторною роботою. Ще Цицерон наголошував, що «слово має вийти із затишної атмосфери домашніх вправ і з'явитися в самій гушавині боротьби, серед пилу, крику, у таборі та на полі судових боїв...» (Цицерон, 1972: 22). Отже, забезпечити безперервне вдосконалення риторичної компетентності можна лише через риторизацію навчального процесу. І це найважливіша умова формування означених умінь і навичок.

У документах з модернізації освіти (Документи Інституту модернізування змісту освіти, 2022) концептуальним аспектом оновлення змісту освітньої сфери визначено компетентнісний підхід. Нині поняття

компетентності належить до найважливіших педагогічних категорій, оскільки відбувається переорієнтація освітньої парадигми з когнітивної в компетентнісну, яка орієнтована на формування освітнього результату як рівня розвитку особистості.

Наявність в особистості ключових компетентностей є важливим показником її усебічного розвитку та професіоналізму. Однією з основних компетентностей сьогодення і майбутнього є комунікативна, яка виправдано набуває особливої значущості.

Під комунікативною компетентністю ми розуміємо здатність особистості до сприйняття чужих і породження своїх висловлювань, відповідно до встановлених норм мовленнєвого етикету, а також мовленнєву поведінку, адекватну цілям, сферам, ситуаціям спілкування, зокрема знання орфоепічних, граматичних, лексичних норм, основних мовознавчих понять: стилів, типів мови, структури опису, оповідання, міркування, способів зв'язку речень у тексті. Це комплексне вміння, яке передбачає вільне оперування інформацією в процесі комунікації; навички, необхідні для успішного спілкування, які розвиваються в процесі навчання. Від рівня розвитку комунікативної компетентності залежить ефективність діяльності особистості.

Аналіз існуючих підходів до вивчення структури означеної компетентності дає можливість виокремити найзагальніші, а саме: мовний (правильне використання лексичних одиниць, норм граматики, орфографії, пунктуації); стильовий (правильний вибір функційного стилю мови залежно від ситуації); риторичний (побудова висловлювання відповідно до риторичних канонів для успішного досягнення комунікативної мети); мовленнєвий (відповідність нормам: правильність, точність, «чистота» мови, доречність та виразність: ясність, багатство мови, логічність, емоційність, індивідуальність).

Складником комунікативної компетентності є й володіння особистістю, зокрема учнем / ученицею, студентом / студенткою, культурним мовленням з урахуванням норм, традицій, національних особливостей і цінностей, яка передбачає вміння будувати ефективну мовленнєву діяльність і поведінку, що відповідають нормам соціальної взаємодії, притаманним конкретному суспільству. Безумовно, ціннісний аспект мовленнєвої особистості учня / учениці, студента / студентки виявляється в комунікативній компетентності: знаннях необхідних способів взаємодії з навколишнім світом (людьми й подіями), володінні різними соціальними ролями в колективі тощо.

Поняття «риторизація» трактують як механізм (процес) переосмислення предмета і способів його викладання та організації освітнього процесу як повноцінного діалогового спілкування за канонами риторики (Ницета, 2010; Первушина, 2002). Продуктом і результатом риторизації освітнього процесу є діалогічне спілкування суб'єктів, що забезпечує їхній розвиток і самореалізування, засвоєння риторичних способів створення, виконання

та рефлексії мовних творів на матеріалі будь-якого предмета. Таким чином, риторизація – це той механізм, який допомагає сучасній системі освіти перейти від традиційного викладання до розвивального навчання.

На думку багатьох вчених (Коваленко, 2008; Мацько, Мацько, 2006; Нищета, 2010; Онуфрієнко, 2008; Пентилюк, 2008; Первушина, 2002; Сагач, 2000; Тягнирядно, Яворська, 2009; Чибісова, Тарасова, 2003), сьогодні риторизація освітньої діяльності є одним із шляхів гуманізації й гуманітаризації освіти, згідно з яким процес пізнання будується як діалог з текстами та конкретними особистостями. Дослідники (Первушина, 2002; Тягнирядно, Яворська, 2009) виокремлюють такі критерії риторизації: трансформування навчальних ситуацій у риторичні; авторсько-співавторське спілкування; адресність; узгодження стратегії й тактики освітньої діяльності; продуктивна реалізація задуму в риторичному жанрі; рефлексивність.

Риторизація навчального процесу впливає на розвиток умінь, необхідних для розуміння й осмислення текстів, а також вироблення власних переконань щодо конкретної комунікативної ситуації чи проблеми.

Означене явище вповні можна вважати інноваційним. Його модернізуюча сутність проявляється в наступних аспектах:

– спрямованості на розвиток комунікативної особистості (здатної до цілепокладання, тобто уміння визначати завдання тексту; цілісно вибудовувати та вільно, зрозуміло й послідовно викладати свої думки (переконання) адекватно ситуації та меті спілкування; критично оцінювати результати своєї й чужої мовотворчої діяльності);

– розвиткові продуктивної творчої активності поряд з репродуктивною спрямованістю;

– гуманізації відносин між учасниками освітнього процесу;

– визначенні педагогами загальних підходів до освітньої діяльності та способів їх реалізації;

– підвищенні педагогічної майстерності, відкритті нових, відповідних сучасному рівневі теорії та практики, складників у змісті того чи того предмета, освоєнні креативних методів і засобів педагогічного впливу.

Риторизація дає можливість організувати в освітній установі єдиний освітній простір. Здійснюється це за допомогою інтегрування курсів, розроблення інтегральних програм, узгодження підходів і технологій, що сприяють розвиткові культури спілкування й поведінки, самовизначення та самореалізації. Дослідники (Нищета, 2010; Тягнирядно, Яворська, 2009) виокремлюють три напрями риторизації освітнього процесу: риторизація окремих дисциплін (наприклад, лише гуманітарних); риторизація освітнього простору в цілому (всіх навчальних дисциплін); риторизація навчальної та позанавчальної діяльності.

Розглянемо детальніше процес риторизації окремих шкільних та вишівських навчальних дисциплін (українська мова та культура мови, стилістика наукового тексту, риторика, красномовство, редагування).

Алгоритм риторизації навчального предмета схожий на алгоритм поведінки людини, що створює / готує висловлювання, і включає кілька етапів: інвенція – самовизначення в системі існуючих концепцій, поглядів на навчальний предмет, на його наукові та педагогічні основи, а потім створення й використання його авторизованого варіанту; диспозиція – адаптація змісту предмета до ситуації навчання («адаптувати» означає «підштовхувати здобувачів освіти до адекватної інтерпретації теоретичних знань, зробити предмет / дисципліну зрозумілими учням чи студентам, щоб вони відповідали їхнім віковим та інтелектуальним можливостям» (Коваленко, 2008: 52)); елокуція – добір змістового наповнення, безпосереднє створення висловлювання, побудова комунікативного акту на теоретичному і практичному матеріалі, визначення мети, формулювання тез, вироблення тактики викладання; меморіо – заучування створеного тексту або складання конспекту; акціо гіпокриза – виконання, тобто реальний навчальний процес, що здійснюється у форматі постійного діалогу суб'єктів освіти.

Розвиток комунікативної компетентності учнів / студентів на заняттях відбувається в атмосфері діалогу, під час роботи творчих груп, побудованої на засадах креативності, агональності, персоніфікованості; коли кожен здобувач може продемонструвати свої комунікативні вміння. Особлива увага приділяється навчанню створювати висловлювання різних жанрів, що дає викладачеві інформацію про ступінь засвоєння кожним учнем / студентом тієї чи тієї теми, а то й предмета загалом. Вчені виокремлюють більше ста жанрових форм, можливих для використання у навчальній практиці (подяка, доповідь, доповнення, замітка, інструкція, звернення, відповідь, відгук, вітання, репліка, рецензія, слово про..., повідомлення тощо) (Абрамович, Молдован, Чикарькова, 2002). Цей список не варто вважати завершеним, оскільки кожен вчитель чи викладач може доповнити його, орієнтуючись на власний досвід.

Продуктом підготовки та виконання у процесі риторизації навчальної дисципліни є висловлювання, яке лежить в основі ефективної комунікації всіх учасників освітнього процесу. Метою реципієнта є переконання й побудова системи доказів. Провідним методом навчання створенню висловлювання є словесний метод та його види: розповідь, пояснення, бесіда (вступна, евристична, синтезуюча, індивідуальна), дискусія, лекція, робота з книгою (конспектування, складання плану, тезування, цитування, анування, рецензування).

Виокремимо деякі найзатребуваніші в закладах освіти інформаційні жанри (реферат, презентація, повідомлення, доповідь, конспект, слово про ... та ін.)

та алгоритм роботи з ними: вивчення ситуації передбачуваної події та адресата; добір матеріалу, цікавого співрозмовникам; ілюстрування своїх ідей, мовленнєве оформлення їх; організація роботи з аудиторією. Тексти створюються за алгоритмом, з яким учень чи студент знайомиться заздалегідь. До прикладу, наведемо алгоритм написання реферату: вивчити першоджерело, провести риторичний аналіз тексту, в якому зазначити його автора, тему, проблему, актуальність, адресата, завдання, композицію, тезу, аргументи, приклади, висновки автора; обрати вид реферату (реферат-конспект, реферат-резюме, реферативно-аналітичний огляд, реферативна курсова робота); вибрати модель реферату – за одним або кількома джерелами; висвітлити наявні в роботах дослідників погляди з конкретної теми або проблеми; зіставити існуючі погляди з означеної теми чи проблеми.

Використовуючи подібні алгоритми, здобувачі освіти відпрацьовують уміння створювати висловлювання різних жанрів, засвоюють матеріал з конкретної теми і предмета загалом, розвивають компетентність ефективної мовленнєвої поведінки у різних сферах, що підвищує загальну культуру мовлення особистості. Таким чином забезпечується розвиток компетентностей школярів і студентів відповідно до вимог сучасного суспільства і формуються такі вміння: цілепокладання, тобто розуміння завдання своєї роботи, її значущості у цій ситуації; висловлення наукової інформації відповідно до моделі того чи того жанру, доречного в ситуації й орієнтованого на конкретного адресата; роботи з науковою літературою відповідно до поставлених завдань (добирати необхідний матеріал, оформляти нотатки, бібліографічні покликання, конспектувати, реферувати, зіставляти різні думки й позиції); впливу на адресата, з використанням необхідних засобів (лінгвістичних, технічних та ін.); критичного осмислення результатів своєї праці та аналізу чужих мовних продуктів.

Робота над створенням текстів інформаційних жанрів є складником програм з «Української мови», «Практичної риторики» / «Риторики», «Стилістики наукового тексту», «Документної лінгвістики» та ін. Така діяльність передбачає засвоєння здобувачами освіти матеріалу з конкретного предмета, розвиток умінь і навичок ефективної комунікативної поведінки у різних сферах, підвищення загальної культури мовлення особистості.

У процесі риторизації чільне місце відводиться специфічним прийомам роботи, з-поміж яких варто виокремити риторичний аналіз усних і письмових текстів, мовних ситуацій, вирішення риторичних завдань, участь у риторичних іграх, полеміці, дебатах, тренінгах та ін.

Цілеспрямований розвиток комунікативної компетентності здобувачів освіти здійснюється лише під час вивчення ними мовознавчих дисциплін (предметів), «проте програма розвитку представляє сукупність усіх навчальних предметів: мовознавчих, гуманітарних, соціальних, природничих,

технічних та професійних» (Голуб, 2008). Здобуті комунікативні вміння стають затребуваними і можуть покращуватися під час опанування матеріалу будь-якого навчального предмета.

У циклі гуманітарних і соціально-економічних дисциплін важливими для розвитку комунікативної компетентності учнів / студентів є поняття культури, особистості, суспільства. Опанування їх засноване на вмінні характеризувати основні соціальні об'єкти, визначаючи їх суттєві ознаки й закономірності розвитку; аналізувати актуальну інформацію про соціальні об'єкти, виявляючи їх схожість і відмінність; формулювати власні судження та надавати аргументи з тієї чи тієї проблеми; складати усний виступ, творчу роботу із певної проблематики.

Механізм риторизації або його складники можуть застосовуватися і під час вивчення математичних, технічних, природничих, професійних дисциплін, які мають високий рівень узагальнення і розуміння яких вимагає здатності пояснювати роль тієї чи тієї науки у формуванні наукового світогляду, вирішенні елементарних завдань чи складанні схем, здійсненні порівняльного аналізу чи формулюванні висновків.

Таким чином, упроваджуючи механізм риторизації у процес вивчення різних навчальних предметів / дисциплін, ми формуємо нове освітнє середовище, «у якому пріоритетними будуть інноваційні освітні технології, з одного боку, і особистість, підготовлена для інноваційної діяльності – з іншої» (Меш, 1993: 12), що має значний вплив на реальне підвищення рівня комунікативної компетентності учнів і студентів, а отже, й якості освіти у школі та ЗВО в цілому. Однак слід зауважити, що всебічний розвиток комунікативної компетентності молоді неможливий без риторизації позанавчальної діяльності, адже їхня взаємодія з соціумом відбувається поза стінами освітнього закладу (Нищета, 2017: 43).

Висновки. Отже, риторизація освіти орієнтована на формування психологічно комфортної, соціально затребуваної і ситуативно оптимальної комунікативної поведінки особистості. Вона обумовлюється необхідністю вибіркового ставлення до фактів мови, вибору оптимальних форм синонімічних рядів, мотивованих психолінгвістичною відповідністю суб'єкта мови й ситуації. Учні та студенти набувають умінь правильно будувати своє мовлення, психологічно коректно і цілеспрямовано взаємодіяти зі співбесідником, досягаючи комунікативного ефекту й результату. Комунікативна модель поведінки є основою освітнього процесу, що дає можливість змінити рівень та перспективи діалогічної ситуації. Таким чином, розвиток комунікативної компетентності учнів і студентів за допомогою риторизації навчальних предметів / дисциплін дозволяє забезпечити належну якість освіти, а згодом і професійну діяльність фахівця.

Література:

1. Абрамович С.Д., Молдован В.В., Чикарькова М.Ю. Риторика загальна та судова: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
2. Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.
3. Документи Інституту модернізування змісту освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/institut-modernizatsii-zmistu-osviti>.
4. Коваленко С.С. Риторична освіта в контексті сучасної лінгводидактики. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2008. № 8 (38). С. 51–60.
5. Куньч З. Риторичний словник. Київ: Рідна мова, 1997. 341 с.
6. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
7. Меш Г.Ш. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно. Київ: Український НДІ проблем молоді. 1993. 46 с.
8. Нищета В.А. Риторизовані технології в шкільній мовній освіті. *Вісник Прикарпатського університету*: Серія: «Педагогіка». Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. Вип. XLIX. С. 233–239.
9. Нищета В.А. Риторична компетентність учнів загальноосвітніх шкіл як педагогічна проблема. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* (педагогічні науки). 2010. № 22 (209). Ч. II. С. 93–98.
10. Онуфрієнко Г.С. Риторика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
11. Пентиліук М.І. Формуючи риторичну особистість: текст як основа формування риторичних умінь і навичок учнів. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 5 (68). С. 4–91.
12. Первушина А.В. Формування риторичних умінь у майбутніх соціальних педагогів: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький: Технологічний університет Поділля, 2002. 254 с.
13. Сагач Г.М. Мистецтво ділової комунікації: навчальний посібник. Київ: Київський Інститут банкірів банку «Україна», 1996. 180 с.
14. Сагач Г.М. Риторика: навчальний посібник для студентів середніх і вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 568 с.
15. Тягнирядно Є.В., Яворська Г.Х. Риторичні вміння правників: теорія і практика: монографія. Одеса, 2009. 224 с.
16. Цицерон М.Т. Три трактати про ораторське мистецтво. Київ, 1972. 86 с.
17. Чибісова Н.Г., Тарасова О.І. Риторика: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 228 с.

References:

1. Abramovych, S.D., Moldovan, V.V., Chykarkova, M.Yu. (2002). Rytoryka zahalna ta sudova: navchalnyi posibnyk. [General and judicial rhetoric: a study guide]. Kyiv: Yurinkom Inter. 416 [in Ukrainian].
2. Holub, N.B. (2008). Rytoryka u vyshchii shkoli: monohrafiia. [Rhetoric in higher education: a monograph]. Cherkasy: Brama-Ukraine. 400 [in Ukrainian].
3. Dokumenty Instytutu modernizuvannia zmistu osvity. (2022). [Documents of the Institute for the Modernization of the Content of Education]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/institut-modernizatsii-zmistu-osviti> [in Ukrainian].

4. Kovalenko, S.S. (2008). Rytorychna osvita v konteksti suchasnoi lnhvodydaktyky. [Rhetorical education in the context of modern language didactics]. *Bibliotechka «Dyvoslova»*. 8 (38). 51–60 [in Ukrainian].
5. Kunch, Z. (1997). Rytorychnyi slovnyk. [Rhetorical dictionary]. Kyiv: Ridna mova. 341 [in Ukrainian].
6. Matsko, L.I., Matsko, O.M. (2006). Rytoryka: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv. [Rhetoric: a study guide for students of higher educational institutions]. Kyiv: Vyshcha shkola. 311 [in Ukrainian].
7. Mesh, H.Sh. (1993). 10 urokiv oratorskoi maisternosti tym, khto vchytisia vystupaty publichno. [10 public speaking lessons for those learning to speak in public]. Kyiv: Ukrainyskyi NDI problem molodi. 46 [in Ukrainian].
8. Nyshcheta, V.A. (2013). Rytoryzovani tekhnolohii v shkilnii movnii osviti. [Rhetoricized technologies in school language education]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu: Serii: «Pedahohika»*. Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka. XLIX. 233–239 [in Ukrainian].
9. Nyshcheta, V.A. (2010). Rytorychna kompetentnist uchniv zahalnoosvitnikh shkil yak pedahohichna problema. [Rhetorical competence of secondary school students as a pedagogical problem]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (pedahohichni nauky)*. 22(209). II. 93–98 [in Ukrainian].
10. Onufriienko, H.S. (2008). Rytoryka: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv. [Rhetoric: a study guide for students of higher educational institutions]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 592 [in Ukrainian].
11. Pentyliuk, M.I. (2008). Formuiuchy rytorychnu osobystist: tekst yak osnova formuvannia rytorychnykh umin i navychok uchniv. [Forming a rhetorical personality: the text as a basis for the formation of students' rhetorical abilities and skills]. *Ukrainska mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh*. 5(68). 4–91 [in Ukrainian].
12. Pervushyna, A.V. (2002). Formuvannia rytorychnykh umin u maibutnikh sotsialnykh pedahohiv: dys. kand. ped. nauk: 13.00.04. [Formation of rhetorical skills in future social pedagogues: dissertation. Ph.D. ped. of science: 13.00.02]. Kholmynskyi: Tekhnolohichni universytet Podillia. 254 [in Ukrainian].
13. Sahach, H.M. (1996). Mystetstvo dilovoi komunikatsii: navchalnyi posibnyk. [The art of business communication: a study guide]. Kyiv: Kyivskyi Instytut bankiriv banku «Ukraina». 180 [in Ukrainian].
14. Sahach, H.M. (2000). Rytoryka: navchalnyi posibnyk dlia studentiv serednikh i vyshchych navchalnykh zakladiv. [Rhetoric: a study guide for students of secondary and higher educational institutions]. Kyiv: Vydavnychi Dim «In Yure». 568 [in Ukrainian].
15. Tiahnyriadno, Ye.V., Yavorska, H.Kh. (2009). Rytorychni vminnia pravnykiv: teoriia i praktyka: monohrafiia. [Rhetorical skills of lawyers: theory and practice: monograph]. Odesa. 224 [in Ukrainian].
16. Tsytserson, M.T. (1972). Try traktaty pro oratorske mystetstvo. [Three treatises on oratory]. Kyiv. 86 [in Ukrainian].
17. Chybisova, N.H., Tarasova, O.I. (2003). Rytoryka: navchalnyi posibnyk. [Rhetoric: a study guide]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. 228 [in Ukrainian].

Журнал

«Наукові інновації та передові технології»

(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)

Випуск № 7(21) 2023

Підписано до друку 07.07.2023 р.
Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

Видавець:

Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.

Підготовлено рекламним агентством
«GoToPrint» Адреса, Україна, Київська обл.,
м. Київ, вул. Льва Толстого, 63
e-mail: gotoprint@gmail.com

